

Rokkedrejerbogen:

En himmerlandsk almuesmands optegnelser af, hvad denne mangesidige intelligens fandt mindeværdigt.

Rokkedrejeren Søren Christensen fødtes i Als sogn i Østhimmerland 1679 og døde samme sted 1765. Hans fader var tømmermand.

Han var "nittenhåndværker", en altnuligmand, som kunne læse og skrive.

Han selv udøvede fire håndværk, drejede rokke, byggede kåge, skar gravtræer og indbandt bøger.

Og så det for os vigtigste.

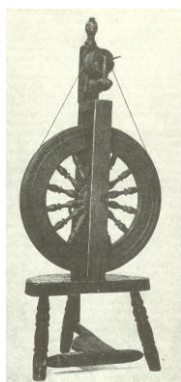
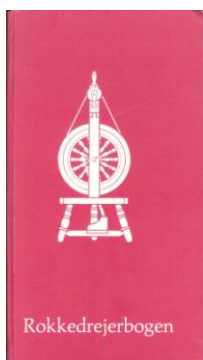
I et håndskrevet hæfte, som han i 1708 havde overtaget fra stedets præst Otto Printzler, har han beskrevet alt muligt fra dagliglivet i samtid og fortid fra sin hjemby.

Sådan, som han havde hørt det fra de gamle i Als.

Han har også beskrevet sit arbejde som rokkedrejer og tømmermand.

Han beskriver bl.a. en kåg (fladbundet pram), som han fremstillede til Nødnæs-færgen, der fragtede folk over Mariager Fjord.

De optegnelser, vi her kalder Rokkedrejerbogen, som folk i Als altid har benævnt den.

Ao. 1746 da hafer jeg giort rokker i 50 aar, og fik jeg for den første rok 4 sk. For den anden 5 sk. Siden noged mere, som var i aared 1696.

Rokkedrejerbogen 103 sider. Redigeret af Peter Riismøller.

Udgivet 1972. Genoptrykt af Als Lokalhistoriske forening i 1988.

UDPLUK FRA ROKKEDREJERBOGEN:

RAAD OG RECEPTER. (I original afskrift).

Om een bliver orm slagen, da grib strax ormen, at hand ey faaer at drikke, før du faaer at drikke.

Tag saa skindet af ham, brænd det til pulver, strø noged deraf over skaden og indtag noged i en pæl siuded øll.

Er øll ey tilstede, saa tag brændeviin eller rindende vand.

For galne hundes bid:

Siud en hugorm under lukt log og tag det feede, som skummer af, og smør paa skaden.

Det samme kand og hielpe for orme-bid.

For hoste:

Tag honning og varm vand og bland det sammen og drik deraf aften og morgen.

Haver nogen ædt skarp forgift, da tag usaltet smør og smeldt det og drik en god drik her af, da uddriver det forgiften.

For hæshed i halsen: Kiøb paa apoteked sylted ingefær og tyg det i munden.

Om nogen er forgiort eller ellevild: Tag hands eget møg og gif hannem hemmelig at fortære, saa bliver hand tilpas.

Endnu nogen raad for æder:

Tag huusløg, hvidløg, rugmeel, en gaase-lort og honning og ælt sammen til et plaster og leg ved.

Cristen Fogeds raad i Æderup var dette:

Trengelse, hvidløg, honning og huusløg tilsammen æltede.

For fiæsing-sting:

Brug lefveren af den samme fiæsing, som mand har faaed skaade, af samme skiær et stykke kiød af neden under piggen, som mand er stukken af og ved lagt.

Nogle skubber stedet vel i en ulden klæde det sterkeste mand kand, at mand bliver vel varm.

Saa for det andet: nogle varme vand og stedet kommer deri det heedeste, mand kand taale.

At hugorme eller slanger skal ey skaade dig:

Gnid dine hænde med den urt dracanelie blade og ved.

Eller tør dine hænder og been i dracanellievand, naar du vil gaa barfodet eller og røre ved dennem.

Dracanelhie, dette nafn kand jeg ikke finde i nogen urte- eller lægebog, men vel det oord dracunculus, som er drageurt.

Men den bliver ikke brugt mod forgift, men er en meget god urt, hvorfor den og kaldis kong....

Svindsot af fordrive:

Tag den siuges piss, slaa da et frisk hønseæg som er giort om dagen og slaae det saa tilsammen, at det bliver som en ægsup, sæt det paa ilden udi en unøt potte.

Rør vel omkring den stund, det staa paa ilden, indtil det vil koge, tag det fra ilden og lad ham drikke deraf.

Gjør det hver morgen en tid lang, saa bliver den siuge karsk igjen.

At fornemme om en siug skal leve eller døe:

Tag noget af en qvindes mælk, som giver et drenge-barn at die, bland det i den siuges vand.

Løber melken tilsammen, da bliver hand frisk, men hvis ikke det løber tilsammen, da dør den.

At stille blod:

Tag gemeen kul, stød det smaa og kom udi saared, da stilles blodet.

Item: Tør hølde-blade og stød til pulver.... stiller strax blodet.

Item: Een der føle, som blodet udløber af næsen, da bind om den finger nest ved lille fingeren saa at den hofnes, da stilles blodet.

Dette raad findis mand i Hendrik Smids lægebog.

For forgift ved fingre:

Tag rugmeel og koog det i en pot vand og kom noget honning deri, at det blifver som en grød, læg det ved det heedest du kand taale.

Dette har Nicolai Steenholms kone i Visborg hiulpen mange med.

Somme bruger honning, rugmeel, hvidløg, hafrgryn, huusløg.

Stød det til hakkede, kom det i brændende vand.

For tarmløb for unge folk og børn brugis dette som efter følger:

Først skal en vinde eller et bind giøris, som skal gaa over begge axlerne og imellem benene, som egentlig ikke her kand tegnes.

Det skal syes af linned saa, at naar det blir dobbelt sammensyed, at det da er 2 tom bred.

Samme bind gaar ogsaa rundt om lived og bliver snørt sammen paa tvende steder fast.

Saa skal en liden pude giøris i en 3-kandt, som skal trykkis imellem bindet og ligis for huulet, som skaaden er.

Samme pude er som en naalepude.

Tag saa eenebærolie af det bedste slax, som er gule og klare, smør steden dermed for varmen.

For rosen eller udyder:

Tag camelblom og rugmeel og tør det vel i et beken og bind det saa lunkent der ved.

Somme tager hylde- blomster hertil og leger alle de tre slags imellem tvende linklude sammensyed som en pose og stukken med en naal her og der igiennem, at det kand lige jefnt og ikke gaa sammen i klumper, og varmer saa posen vel ofver en ild hver gang de leger derved.

Naar der er rosen i et saar, bruger Johan Brink malurt og hommel og hakker dem smaa og syer det saa i en pose, som forskrefen staar, dypper saa posen i en potte med varm øll og ligger den saa ved skaaden det varmeste, som kand taalís.

Prousten hr. Johan Kuurs raad her i Alls for colica eller melancholie, som hand daglig bruger:

R. aloe 2 qvint. Safran 1 qvint.

Theriac 1/2 lod. Dette koster 3 mk. eller undertiden een slet dlr.

Rabarb. 1/2 lod. Zedfer 1/2 qvint. Agaric i qvint. Enzian 1/2 lod.

Dette sættis i blød i 2 potter fransk brændevin og tagis ind om morgenen fastendis i andet brændevin, 20 — 30 — 50 draaber ligesom mand er af natur til.

For skab og kløe:

Tag svogel, stød det smaat og drik det ind i øll eller brændvin eller paa hvad maade, du kand faae det i dig. Saa slaaes alt det onde ud, som er i kroppen.

Tag saa svogel og laverbær og stød det gandske smaa, kom deri noget lidet spansgrøn ogsaa smaa stöt.

Sæt saa gl. madfit til ilden i en pande.

Naar det er vel smelted, kom saa svogelet, laverbær og spansgrønet i fittet og røris vel om saa længe, det er over ilden....

For skab og kløe bruger some dene maade:

De støder svogelet smaat og strøer det paa et stykke brød og breder honning derpaa og æder det saa nogle dage før de smører dem.

Siden blander de stöt svogel med fet og smører det saa kold paa, men dog for en god varme eller i en varm ofn.

Somme smører sig kun i ledene, men jeg holder mest med, at mand smører sig, hvor skaben er.

Dette har en gl. læge skrefvet.

For luus:

Tag oxegalde, bland det med øll.

Drag af dig alle dine klæder og toe dig alle vegne dermed, saa at ingen steder blir fri.

Kryb saa i en varm ofn, som er saa varm giort, at du den netop kand taale, lig der i nogen tiid, indtil smørelsen er vel neddrukken, saa kommer der ikke luus paa dig meere.

Dette hafer en pige sagt, som tiente en doctor i Kiøbenhafn, da en herremands tjener saaledis blef hiulpen.

Doctoren blef meget vel betald, dog kostede galden kun 1 sk. som pigen hentede hos slagteren. Dette staar til at forsøge.

For hinde ofver øynene:

Tag celidonier, kog dem vel og smør øynene med osen deraf.
Tag fiin sukker og kom i en penfieder og blæs det i øyet strax efter, saa fortæris hinden.
Dette raad har Karen Nielsdaatter Hildrups brugt til hendis daatter Sofia Dorete, der hun var siug, og fik beder.

Dette har daatteren fortalt mig, men hun vidste det ikke rigtig.
Men moderen fornævnte KND. har fortalt mig det rettere siden.
Hun tog celidonierne, som var unge paa den tid, nemlig ved Valdborgs dags tid, knusede dem lidet i en morter og pressede saften af det igiennem et klæde og lagde pigen paa ryggen og kom nogle draaber deraf i øyet.

For døvelse:

Tag frøe af flindte peeber, nyseurt og stød det til pulver og drag det op i næsen og hold saa næsen tæt til med tvende fingre, saa aabnes øred igien.

Noget udskrift af en gl. bog. Er det sand, ved jeg ikke:

Lad dem, som ere svage, tage en gl. rebeline og pisse i den nederste ende af den i 3 aftener efter hverandre og saa bære den paa et sted, som hand agter ey at komme.

For blodsot:

Tag en muskat, skeer den i stykker og kom det i et æg, leg det saa i varm aske, at det vel steges.
Æd det, saa stilles blodsotten.

Sengelopper at fordrive:

Overstrøe gulved med malurter eller med pilleblade.
Smid andre i vand og overstænke gulved dermed, da dør lopperne.

Dødt kiød at fordrive:

Bland sliigt kalk med talg og olie og leg paa saared, det uddriver det døde kiød.

For colica er et vist raad, at mand kjøber malurt extract for 8 sk. og bruger det 4re morgener i øll eller vand.
For 8 sk. faar mand saa meged som brændevin for en skelling.

Mand skal forvare sig for sin mave og for flesk og for...

Dette raad har hiulpet 3 mænd her af sogned, som laa i lang tiid og var beret til døden.

Doct. Lowerns Arzney-Buch in octaw, har kost 1 rdl. 2 mk. galant indbunden, oversat af engelsken paa tydsk, skal være en kostelig bog, nylig for nogle aar siden først bekiendt.

Ibland ander gode raad, som findes der i, er en salve til alle slags saar, enten de er hugne, støt eller stukken, ikkun een gang at bruge.

Er kun drageblod og gemeen salt og det hvide af et æg, men hvor meget efter vegten af hver slags, veed jeg ikke endnu til visse.

Et lod drageblod koster 5 sk. Gemeen salt, hvor mand finder det skrefvet i lægebøgger, siges at skal være Lønborg salt.

Drageblodet blifver støt og blandet med salted og temperered med æghvidet, og en væle af linned deri bløt og indstungen i saared, og et plaster enten af den ene eller den anden slags overlagt, saared at forvare.

Dette pulver kand forvaris i mange aar, dog maa det altid lige i tøre og ved varme, hvilked vel skee for salted skyld, som ikke kand taale fuctighed.

Forgiorte for fæe:

Tag en unøt potte, malk deri af alle dine kiør noget lidet af hvert, hæng den op i røgen over drei ild den næste aften før St. Valdborgsdag, naar solen er nedgangen.

Lad den henge der det heele aar igiennem, saa kand ingen skade dig, der kjøber mælk eller smør.

Giør ild paa først, før der malkes og lad ingen see i potten.

Det alt maa giøres tiendes.

At en koe ikke kand aaeles:
Hak en koe blære sammen og gif hende ind.

For bindels eller tyngelse:
Saa kom smør i mælk og varm mælked.
Gif fæed nu en potte mælk til hver hofde.
Er det vejr tyngelse, saa spøit det sammen ind med en liden spøite.

For blodsot for fæe:
Tag en pæl edik og krud saa meged som et skud, bland det og gif hver hofved fastendes.
Det skee tit, at fæed faar bindels eller tønse derefter. Thi skal mand have og lade spøide varm vand bag ind, at det kand faae luft.

For rod eller og værk:
Tag campher og edik sammen og kom i næsen.
Hold hofdet op paa bæsted, naar det skeer.
Bor et huul i en stolpe lige for bæssteds hofved i stalden og kom campher i huulet og en told ind stuk.

For creatur, som blifer ormslagen:
Tør stedet med første draabe brændvin eller i brændvin, saa faaer det bedre.

Om en hest er skabed:
Tag svogel for 4 sk. kobberrøg, allun, spansgrøn og qvigsølv, af hver lige meged, syd det vel tilsammen læg saa hesten ned og smør det paa hannem det heedeste hand kan taale.

At mand kan see, hvad lød et føl som et øg bær:
Ligesaa lød som tungen er i øgeds mund, saadan lød bliver og følled.

At bier skal tilig sværme og ikke flyve bort, men lokker andre med sig:
Gnid kuben inden og uden med fennike og sæt et stykke delphinflæsk øfverst inde i kuben, saa flyver de aldrig bort.
Delphinflæsk er marsvinflæsk.
Item: Tag leer af arnen i en ofn, stød det smaat, bered det med qvinde-mælk.
Stød saa viker og fennike frø og kom der udi, gjør deraf en trind bold og leg ned i kuben, saa bliver de tilstede og andre kommer og, at de vil have bolig.
Item: Stød ærter og fennikefrø tilsammen, kom det saa i menneskeblod, som af en aare er udlat, rør det vel tilsammen i et kvarter af en time i en potte, som er glasseret.
Stryg det saa paa een af bierne og noged i kuben og sæt saa det andet ind i bikuben, da skal de aldrig flyve, men formeres og blive fleere.

Vildt du vide, hvem det er, som haver taget smør eller mælk fra dine kiør eller forgiort dem:
Skeer en skive af det smør, som du har kierned af samme koes mælk, og gif hende i munden at æde i Jesu nafn, da løber hun lige hiem til dem, som hende har forgiort og staar for samme menneskes dør.

Forgiftige orme at fordrifve:
Henrik Smid siger, at rude, den gumij galbanum og hiortehorn skal fordrifve dem, naar mand røger dermed.
Siger og, at hvor mand planter rude og benedicate urt der skulde ikke komme forgiftige orme.
Jeg har hørt, at de skulde og fly for bukke- og gedehorn lagt paa steder, hvor de har deres gang, men jeg har og læst, at mand skal røge med dem, som vel er det bedste.

For orm som er i korn paa lofterne paa herregaarde undertiden:
Tag en stor deel ficril og kog i suurluud, tør allevegne lofted deri.

Kog saa med hvidløgs urt udi.

Hvidløgs urt er skoframs, som lugter stærk som hvidløg, findis i Ofvergaards lund.

Haver nogen døved din bøsse:

Tag en levendes luus og lig udi panden, saa gaar den af.

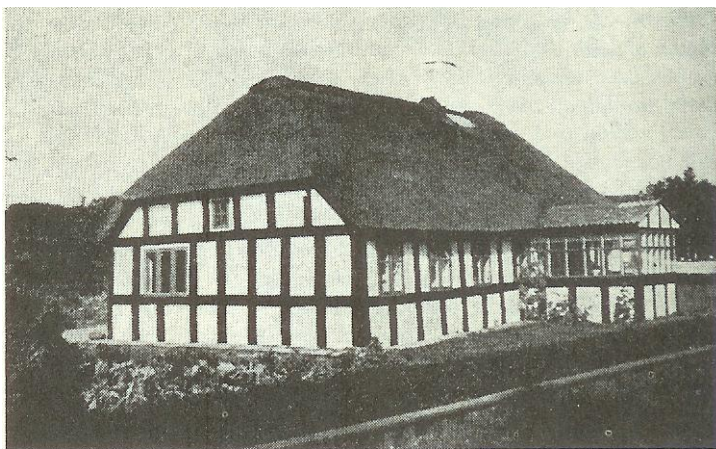
At skyde en bøsse af, som er forgiort:

Tag hugormeskind og noged menniskeskarn og stød det sammen og kom i bøszen og skyd den saa af.

At øllet ikke blifver suur:

Heng støt sennep i tøndden, naar du tolder, og lad det henge der fremdeles, og leg et stykke flesk over spundet og klin spundet til, saa bliver øllet ikke suur om sommeren.

Rokkedrejerens hus.

*Søren Drejers hus i Als by, opført 1708, nedrevet omkr. 1955.
Martha Pedersen fot.*

Her ligger Sparekassen

Himmerland i dag.